

Szlauerová, Romana

[Hrčková, Margaréta. O problematice neologie: (na materiáli
súčasného ruského jazyka)]

Opera Slavica. 2013, vol. 23, iss. 2, pp. 61-63

ISSN 1211-7676 (print); ISSN 2336-4459 (online)

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/127273>

Access Date: 30. 11. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

každodenný – začátek modlitby). Autorka rovněž dodává, že většina frazémů křesťanského původu přetrvává do současnosti. Z větší části jde o starou, resp. „staronovou“, tj. aktualizovanou frazeologii.

Zkoumaná kolektivní monografie podnětně rozvíjí aktuální otázky současné frazeologie a bibliistiky a nabízí mnoho otázek k diskusi. Jejím dalším kladem je zapojení odborníků-frazeologů z několika evropských zemí, kteří dokládají, že Bible a biblický jazyk neztratil svůj význam ani po více než dvou tisících letech od svého vzniku, naopak – zůstává pevně „zakotven“ ve frazeologii indoevropských jazyků. Jediné, co lze uspořadatelům publikace vytknout, je tak přílišná typografická úspornost textu: extrémně malá velikost písma publikace bohužel znesnadňuje její pohodlné čtení.

Markéta Pavlasová

Hrčková, M.: O problematice neologie (na materiálu současného ruského jazyka). 1. vyd. Garmond. Nitra 2012. 160 s. ISBN 978-80-89148-82-0.

Problematika dynamických procesů probíhajících v oblasti slovní zásoby současných slovanských jazyků patří v současnosti k nejdiskutovanějším tématům lingvistické slavistiky. Jedním z nejnovějších dílčích příspěvků k řešení aktuálních otázek inovačních procesů ve slovní zásobě současné ruštiny je i publikace slovenské lingvistky Margaréty Hrčkové o neologizmech současného ruského jazyka.

Cílem a předmětem práce je popis a klasifikace nových pojmenování v současné ruštině. Složitost tematiky spočívá zejména v jejím časovém ukotvení.

Teoreticko-metodologická východiska práce se opírají především o metodologické principy rozpracovávané současnou slovenskou a ruskou jazykovědou. Vycházejí z funkčně-personologické koncepce, kterou rozvíjí nitranská rusistka (Sokolová, 2009). Podle této koncepce teoreticko-metodologická osnova a epistemologická linie jazyka a diskurzu jsou vnímány s ohledem na receptivní funkci, což znamená, že člověk je považován nejen za východisko, ale zejména za cíl konstituování jazykových a diskurzivních struktur. Jedním z hlavních pojmů je interpretace, která se prolíná s deskriptivním a explanačním uchopením jazykových jevů.

Autorka prostudovala rozsáhlou literaturu týkající se tématu, obecné lingvistiky a lingvodidaktiky. Její cíle a východiska, zvolený přístup k problematice a závěry týkající se popisu a třídění neologizmů se opírají o lexikologický a onomaziologický přístup ke studiu slovní zásoby a o práce takových autorů jako je, například, J. Horecký, J. Furdík, K. Buzássyová, J. Sokolová a další. Aplikuje teorii neologie, kterou prezentují zejména práce O. Martinové, A. E. Zemské a N. Z. Kotelové.

Materiálová báze monografie vychází z Výkladového slovníku nových slov a významů ruského jazyka (L. P. Katlinskaja, 2008). Tento slovník obsahuje okolo 2000 slov a slovních spojení a monitoruje období konce 20. a začátku 21. století, tj. časový úsek, který koresponduje s označením „aktuální stav jazyka“. V tomto směru zpracovaná pojmenování odpovídají kritériím neologie.

Lingvistické a statistické porovnávání se slovenštinou autorka neuvádí a zdůvodňuje tím, že slovenština, jako možná jediný ze slovanských jazyků nemá slovník neologizmů. Slovenština je v práci využívána jen jako implicitní etalon pro evidenci, uchopení a inter-

pretací popisovaných a analyzovaných jazykových jevů. Příklady jsou převzaty z lexikografických nebo teoretických prací a mají převážně lexikální povahu – jsou to jedno a víceslovná pojmenování. Jejich uplatnění v širším kontextu se uvádí s odvoláním na příslušný lexikografický zdroj.

Jádro práce tvoří šest kapitol. V první kapitole (*Východiska, základní pojmy a termíny*) se vymezuje terminologický aparát, který autorka používá ve vztahu k obsahovému zaměření práce. Zmiňuje takové pojmy, jako je *současný jazyk, aktuální stav jazyka, jazyková situace* nebo *nominace*. Centrálním termínem je *neologismus* jako jedna ze součástí pohybu a změn v současné lexikální zásobě jazyka, v její synchronní dynamice. Neologizmy jsou jazykové jednotky s příznakem novosti. Autorka se domnívá, že součástí neologie je také sledování okazionalizmů.

Druhá kapitola (*Všeobecná charakteristika neologizmů*) je věnovaná problematice vymezení neologizmů. Vznik neologizmů je podle autorky podmíněný celou řadou různých faktorů, například, potřeba pojmenování nových pojmů, předmětů, jevů a reálií; nevyhnutelnost ohraničení obsahově blízkých pojmů; snaha systematizovat termíny; nová slova označují jevy, které byly už delší dobu součástí našeho života, ale neměly odpovídající označení, protože se jejich existence zamlčovala; neologizmy vznikají v jazyce tvořením nových slov nebo přejímáním z jiných jazyků; neologizmy mohou vzniknout v jazyce vědců, spisovatelů apod. Autorka v této kapitole zmiňuje nejznámější neologické koncepce a zabývá se klasifikací neologizmů.

Ve třetí kapitole (*Neologizmy a pojmenovací postupy*) autorka poukazuje na fakt, že lexikální zásobu jazyka tvoří lexikální jednotky, které jsou vzájemně propojeny složitou sítí vztahů a různých typů motivací (Furdík, 2008, Dolník, 1985). Podle autorky je motivace zásadním principem organizace slovní zásoby. Podstatnými „realizačními“ motivacemi jsou zejména slovtvorná a sémantická motivace, představující centrální pojmenovací postupy, jimiž jsou transfigurace a translokace.

Čtvrtá kapitola (*Neologizmy a pojmenovací jednotky*) se zabývá neologizací lexika. Na četných příkladech autorka dokazuje, že neologizace slovní zásoby probíhá zejména v oblasti substantivní, adjektivní a slovesné lexiky. V oblasti substantivní lexiky se soustřeďuje na pojmenování osob (*бильярдист, прогнозист*), abstraktní pojmenování (*урбанизация, экологизация*), pojmenování hromadnosti a kolektivnosti (*зелёные, мигранты*). U adjektivní lexiky si všimá aktivního vlivu předponových a složených adjektiv na rozšiřování slovní zásoby a účasti nově vzniklých adjektiv v utváření nových víceslovných pojmenování. Ve slovesné lexice zaznamenává potvrzení takových neologizačních tendencí, jakými jsou slovtvorně motivovaná a sémanticky přehodnocená pojmenování.

V kapitole *Neologizmy a dynamika jazyka* autorka zdůrazňuje, že dynamika lexikální zásoby není jen kvantitativní růst jednotek, ale i jejich nepřetržitá struktura a restruktura, adaptace a readaptace v intencích nových komunikačních potřeb. Upozorňuje, že dynamické jevy je třeba odlišovat od jevů vývojových, protože vývoj je širší fenomén než dynamika a zřetelněji se v něm projevuje časový aspekt, zatímco v dynamice jsou výraznější změny kvalitativní. Autorka se přiklání k názoru, že typickým jazykovým rysem z pohledu sociolingvistiky je variantnost jazykových prvků. Dále uvádí, že údaje o dynamice variantnosti na lexikální úrovni byly získány ze šesti knižních prací, které byly publikovány v rozmezí let 1998–2010. Excerpcí těchto prací bylo analyzováno 65 lexikálních variant. Autorka se velmi obsáhle rozepisuje i o problematice okazionalizmů. Okazionalismus je podle ní „jednorázová“ lexikální jednotka, která, na rozdíl od neologizmu, má

schopnosť nezastarávať. Uvádí, že klasifikácia okazionalizmu je stále otvorená. Rozlišuje okazionalizmy lexikálne, fonetické, sémantické, slovotvorné, gramatické, frazeologické a okazionalní slovní spojení.

Poslední kapitola *Neologizmy a jazyková kultura* pojednává o příznakových lexémech z pohledu jejich funkční a normativní příznakovosti. Vymezuje čtyři typy příznakovosti – stylistický, axiologický, (ne)normativní a sémantický. Autorka se domnívá, že hodnocení jazykových prostředků je úzce spojeno s teorií a praxí jazykové kultury, je jedním z projevů vnitřní dynamiky jazykového systému a jednoznačně poukazuje na společenskou podmíněnost jazyka.

Závěrem autorka konstatuje, že ruská neologie konce 20. a začátku 21. století potvrzuje obě vývojové tendence v rozšiřování slovní zásoby – tendenci k demokratizaci a také k internacionalizaci lexikální zásoby.

Celá publikace imponuje uceleností a hloubkou pohledu, což dokládá i rozsáhlý seznam bibliografie. Je psána vědeckým, a přesto čtenářsky srozumitelným jazykem. Lze ji proto vřele doporučit nejen studentům či doktorandům, ale všem zájemcům o ruskou, českou a slovenskou neologii. Kromě toho je třeba vyzvednout, že autorka pečlivým a systematickým rozбором neologizmů přesvědčivě prokázala, že jde o lexikální jednotky, které mají v jazyce své pevné a nezastupitelné místo. Problematiku neologizmů uchopila jak z hlediska principu výstavby, což je základní princip deskriptivní lingvistiky, tak z hlediska principu fungování, což je základní princip lingvistiky preskriptivní.

Při studování knihy čtenáře jistě mimo jiné zaujmou i ortografické varianty neologizmů. Jejich přehled a také rejstřík analyzovaných neologizmů autorka uvádí v přílohách na konci publikace. Jednou z předností práce je nepochybně výstižný popis problematiky vzniku a používání nových slov, kdy jsou zmiňována nejdůležitější jména nejen ruských a slovenských lingvistů. Všechny získané poznatky, které jsou demonstrovány na početných příkladech, je určitě možné využít také v praxi a při výuce.

Monografie Margaréty Hřčkové představuje významný přínos nejen pro účely teoretické, ale i praktické. Publikace obohacuje současnou lingvistickou produkci věnující se problematice neologie a může být dalším zdrojem poučení a inspirace pro ty, kteří se otázkami inovačních tendencí v současných slovanských jazycích zabývají.

Romana Szlauerová

Preklad v sociokultúrnych dimenziách

Preklad a kultúra 3. Ed. M. Kusá, E. Gromová. SAP – Slovak Academic Press – Ústav svetovej literatúry SAV. Bratislava 2011. 176 s. ISBN 978-80-8095-055-2.

Zborník *Preklad a kultúra 3* je publikačným výstupom spoločného vedeckého (trojročného 2011–2014) projektu VEGA č. 2/0169/11 *Preklad ako súčasť dejín kultúrneho priestoru* a sú v ňom publikované vystúpenia z vedeckého seminára *Preklad a kultúra 3*, ktorý usporiadal Ústav svetovej literatúry SAV v Bratislave v spolupráci s Katedrou translatológie FF UKF v Nitre.

V súlade s editorkami zborníka M. Kusou a E. Gromovou vnímame túto publikáciu ako kolektívnu monografiu, vymedzenú tromi tematickými okruhmi.